

De Spelling van de Vlaamsche Plaatsnamen

door J. VERCOULLIE,

Professor emeritus van de Universiteit te Gent

Op de openbare vergadering van de Klasse der Letteren van de Koninklijke Academie van België, den 9 Mei 1923, hield ik, als Bestuurder van de Klasse, een rede over « de Spelling in de Plaatsnaamkunde ». Ik moest de Waalsche en de Vlaamsche plaatsnamen, alsook de vertalingen, in mijn beschouwingen mee betrekken. Ik trachtte de gebreken en het onredelijke van den tegenwoordigen toestand te schetsen en den weg tot verbetering aan te wijzen. Ik ging uit van de stelling dat eigennamen en plaatsnamen woorden van de taal zijn zoowel als de gewone naamwoorden, bijvoeglijke woorden en werkwoorden, en dus aan dezelfde taalkundige wetten onderworpen zijn, en aan dezelfde spraakkunstige behandeling moeten onderworpen worden, dus dat in de 20^e eeuw de plaatsnamen moeten gespeld worden in de spelling van de 20^e eeuw, en niet de eene in de spelling van de 18^e, andere in de spelling van de 16^e. Ik herinnerde dat in talen gelijk het Engelsch of het Fransch de spelling van den dag nooit op al de woorden van de gewone taal werd toegepast, en dat het dus niemand hinderde wanneer dat daar ook niet gebeurde bij de plaatsnamen.

Er valt dus niet aan te denken, om op onze Romaansche plaatsnamen stelselmatig de hedendaagsche spelling toe te passen. Maar wat we kunnen, is de stuitendste buitensporigheden en ongerijmdheden opheffen. Waarom *-ai* uit *-acum* op vier verschillende wijzen spellen, als *Tournai*, *Chimay*, *Renaix*, *Couillet* ?

Daar J. Feller in onze *Handelingen*, 1928, 211-223, tot hetzelfde besluit komt, kan ik dat onderwerp verder onbesproken laten en me uitsluitend met de Vlaamsche plaatsnamen bezighouden. Alle talen met een alphabetisch schrift, zijn begonnen met een spelling die fonetisch was, of ten minste als fonetisch bedoeld, en aan de veranderingen in de uitspraak paste de spelling zich aan. Als *Leodicum* in het Romaansch *Liège* en in het Dietsch *Ludik*, *Luik* geworden was, heeft men *Liège* en *Luik* geschreven. Als *egislîka* en *Bruocseli* zich tot *eiselîk* en *Brussel* omgevormd hadden, heeft men *eiselîk*, of onder invloed van *ijzen* en *ijs*, *ijselîk* en *Brussel* geschreven. Maar weldra hebben etymologische en historische bekommelingen, of de eerbied voor de overleveringen zich laten gelden, als men zich in de toepassing niet vergiste.

Het Engelsch en het Fransch vloeien over van voorbeelden. De begin-*t* van *phthisis* wordt *phth* geschreven wegens het Grieksch. *I could* heeft zijn *l* van *I would*, waarin *l* een herinnering is aan de verdwenen *l* van het oudere *wolde*. Zoo heeft men de grap kunnen verzinnen om *potato* te spellen als *gh-ough-phth-eigh-tte-eau* (*p* als in *hiccough*, *o* als in *dough*, *t* als in *phthisis*, *a* als in *neigh*, *t* als in *gazette*, *o* als in *beau*).

Aan de Lat. *o* beantwoordt de Fr. *eu* in *neuf* en *leur*, maar ook de *œu* in *bœuf* en *sœur*; *mensem* wordt *mois*, maar *pensum* wort *poids*, met een aan *pondus* ontleende *d*; *aye* verbeeldt vier uitspraken : 1) *Houssaye*, *Saint-*

Germain-en Laye; 2) *la paye*; 3) *l'abbaye*; 4) *Biscaye, Lucayes, cobaye*. Van *laisser* komt *lais* = erfmaking, maar men brengt het in verband met *léguer*, schrijft *legs* en spreekt *leg*! En zoo is in het Engelsch en het Fransch de gebruikelijke spelling voor de meesten een zinnebeeldige ideographie.

Het Nederlandsch staat veel zuiverder, ofschoon het ook zulke gevallen heeft, als het verschil tusschen *helen* en *heelen*, *tonen* en *toonon*, *bos* en *bosch*, maar *ras*, *verrassen* moeten hun *ch* ontberen; *botterik* en *dommerik* hebben al lang hun *ij* opgegeven, maar *schrikkelijk*, *moeielijk* moeten die nog altijd torsen.

De aard van de Nederlandsche Spelling laat geen hinderpalen in den weg van een redelijke hervorming.

Van waar komen die dan?

Ten eerste van de geestgesteldheid die hier te lande geschapen is, door den toestand waarin de spelling van de Waalsche plaatsnamen verkeert. In het Romaansch hindert het niet dat spellingen naar verschillende stelsels en uit verschillende tijdperken dooreenloopen. Het hoeft dus in het Nederlandsch ook niet te hinderen.

Ten tweede van de oudheidkundigen met hun heiligen eerbied voor al wat oud is. Ze zien niet dat hun eerbied afwisselend gaat van de 18^e eeuw naar de 16^e, en van de 16^e naar de 17^e, daar we spellingvormen behouden hebben uit al die tijdperken. Het eenige middel om waarlijk eerbied voor de oudheid te betoonen, is van elken naam den oudsten vorm op te sporen en dien alleen te gebruiken.

Ten derde van de verwaande bekrompenheid der officieelen, die daarbij de macht hebben om hun grillen aan het publiek op te dringen.

Toch is er in de spelling van onze Vlaamsche plaatsnamen al veel verbeterd, maar nog altijd worden we

geëgerd door ouwelijke spelwijzen als *ae, ue, ey, uy; au* voor *ou, ou* voor *oe, s* voor *z* enz.

Ik wil eenige voorbeelden geven. Ik ontleen die allemaal aan den MONITEUR van 13 mei 1828, uit de tabelle van het Bevolkingscijfer van rechtswege (*sic*) per gemeente op 31 December 1927: *Aertselaer, Austruweel Bouchout, Calmpthout, Eeckeren, Hemixem, Merxem, Linth, Reeth, Oelegem, Santhoven, Santoliet, Stabroeck, Terhaegen, Wilryck, Wuestwesel, Wyneghem, Heyst, Puers, Noorderwyck, Vaerendonck* enz., met als bekroning *Selzaete!*

Verandering moet er dus komen. « Het is het algemeen oordeel der geletterden, zij mogen philologen, geschiedkundigen, oudheidkundigen of dagbladschrijvers zijn, dat men een goed werk van taalzuivering zou verrichten met de spelling der plaatsnamen te herzien », zegt J. Feller in de reeds vermelde studie.

Uit wat voorafgaat, blijkt voldoende dat we op de Vlaamsche plaatsnamen overal en beslist de huidige Nederlandsche spelling moeten toepassen. Doch op welke naamvormen moet die toepassing gebeuren. Vele tegenwoordige namen zijn foutief of fantasistisch. Op het kadaster is niet te steunen. J. Feller is evenmin als G. Kurth (*Frontière linguistique*, I, 10) over het kadaster te spreken. Er blijft dan niets over dan de hedendaagsche plaatselijke vorm. Dien moeten we, op zijn Nederlandsch genormaliseerd, in onze spelling verbeelden. Waarom voorts schrijven *Baesrode, Breedene, Geeraardsbergen, Machelen, Sleydinge, Stuyvekenskerke, Temsche, Wachtebeke*, wanneer men ter plaatse zegt *Baastrooi, Breeninge, Geertsbergen, Malen, Sleine, Stuwetjes, Teemst, Wabbeke* ?

! Waarom ons *Eggewaertscappelle, Ramscappelle* opdringen als alleen *Aaiskappel* en *Ramskappel* bestaan, te meer daar *Kappel* hier een getuige is van belang ?

Al de *Kappeln*namen dagteekenen van ten minste uit de 11^e eeuw. De *Kappeln*namen tot *Kappellen*namen maken, is een vervatsching van het doopceel van die dorpen.

Waarom ons de spellingen *Raversijde*, *Lombartzijde* en *Cowjde* opleggen — U ziet er zijn er van soorten: *s*, *z*, *x*, en *ij*, *y* — wanneer ter plaatse alleen bestaat *Ravers-ij*, *Lombard-ij*, *Koks-ij*? Het is ook een gewichtige geschiedkundige oorkonde. *IJ* en *ee* zijn de twee vormen die het Westgermaansch *aha*, Ndl, *a* = water, in het Friesch heeft aangenomen, met de beteekenis van kreek, schuilhaven. *Zieriks-ee* dus = de schuilhaven van den reeder Ziegerik; *Munnikr-ee* (dissim. uit *munniken-ee*) = schuilhaven der monniken ⁽¹⁾; *Ravers-ij* = schuilhaven van Walrave; *Lombard-ij* = schuilhaven van Lombard; *Koks-ij* = kreek van de koks of kokkels (*cardium edule*)_{ii}. Het is ook het *IJ* waarop Amsterdam ligt.

Door die voorbeelden ziet men, dat wij, uitgaande van de thans gesproken vormen, een redelijker spelling krijgen en de geschiedkundige waarde van het woord beter doen uitkomen.

De moeilijkste vraag is, hoe de hervorming te verwezenlijken? Zeker wordt alle hervorming gedaan voor de komende geslachten maar ze moet worden toegestaan door de geslachten uit het verleden. Deze, in plaats van het onderwerp aan te vatten met een objectief altruïsme, kennen niets anders dan een subjectief egoïsme.

(1) *Zierikzee* en *Munnikreede* zijn onmogelijke vormen, daar de *e* van *ee* zachtlang en die van *zee* en *reede* scherplang is, en het Zeeuwsch evenals het Vlaamsch deze twee *e*'s steeds duidelijk onderscheidt.

(2) Het woord *ij* (volgens de dialecten ook *i* en *ie*) had men vroeger *i* moeten schrijven. Doch daar men afkeerig was van een woord uit een enkelen klank bestaande, schreef men dien dubbel, zooals men deed met den riviernaam *a*: dus *Aa* en *IJ*. Het woord *ij* was tot in de 17^e eeuw een gemeen naamwoord; het meervoud was *ien*, tweelettergrepig. Doch die tweelettergrepigheid was een hinder in onze spelling, die de inlassching van een *d* meebracht: *iden*, welke *d* dan ook in het enkelvoud is overgegaan.

Anderzijds is door de school en de openbare diensten het gezag van den Staat zoo groot dat er aan hervormingen op gebied van spelling en spraakkunst niet te denken valt, als de Staat niet mee wil. Wie hier zelfstandig optreedt, wordt als een onwetende of een zonderling beschouwd, afgezien van het feit dat zijn briefwisseling vertraging ondergaat of in de snippermand komt als de post er niet wijs uit wordt. Het publiek kan hier niets doen zonder den Staat, en de Staat kan roerloos blijven, omdat hij het kan voorstellen alsof het publiek niets wenscht. Hij moet, zooals in zoovele gevallen waar hij het nuttig of noodig acht, zelf het initiatief nemen.

Daartoe is de gelegenheid gunstig. Er heerscht nu onder de verschillende ministeries geen eensgezindheid in de spelling der plaatsnamen, en toch verlangen ze dat die eensgezindheid er zou zijn. Die toestand moet ze aanzetten om een oplossing te vinden ⁽¹⁾.

De bevoegden kunnen alvast beginnen met de archaïsmen in de spelling op te ruimen, waarop we hierboven gewezen hebben; dus niet *Aertselaer* of *Audenaerde*, maar *Aartselaar* en *Oudenaarde*. Zoo geven ze het goede voorbeeld en doen een beslissenden stap naar verder hervormingen. In *Vlaamsch-België sedert 1830* (1905 en vlg.) heeft het Willems-fonds reeds alle plaatsnamen gemoderniseerd.

⁽¹⁾ De tabelle van het Bevolkingscijfer van rechtswege (*nogeens sic*) per gemeente op 31 December 1928 (*Moniteur* van 21 Juni 1929) spelt de gemeenten volgens het hier voorgedragen stelsel, met deze nota: « Tusschen haakjes staat de tot eenheid gebrachte (*sic*) en rationeele schrijfwyze van de namen der Vlaamsche gemeenten zooals zij voorgesteld is door de Commissie voor toponymie en dialectologie en zooals zij trapsgwyze in 't gebruik komt in het Vlaamsche land ».

Daardoor heeft Minister Prof. A. Carnoy den dank verworven van alle « geletterden ».